

Вірта Л.В.,
викладач екології, магістр, Надвірнянський коледж НТУ, Надвірна, Україна
Лук'янова В.В.,
кандидат хімічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна
Хрутьба А.С.,
Київський національний університет ім.Т.Г.Шевченка, Київ, Україна

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК ЛІСІВ ПРИКАРПАТТЯ

Ліс є однією з екосистем планети, яка до сьогоднішнього дня у великій мірі змінилася під впливом людської діяльності. Завдяки використанню лісу, людство має можливість відновлювати деякі компоненти біосфери, зниклі в результаті господарської діяльності людини, а також проводити різні виробы для власного користування. В лісі сьогодні мешкає безліч живих істот, які просто не вижили б поза лісовими масивами. Також на території багатьох лісів знаходяться водойми, що мають велике значення, як для господарської діяльності людини, так і для всього кругообігу води в природі. Ліси - один з головних джерел збагачення нашого повітря киснем. Роль лісів неможливо переоцінити з точки зору розвитку економіки різних країн, поліпшення стану навколишнього середовища та підвищення добробуту народів. Деревина є одним з головних джерел палива, відмінним будівельним матеріалом, сировиною для отримання різного роду речовин (лікарських, технічних, фарбувальних). Лісовий фонд нашої планети є основним джерелом надходження кисню у повітря, та за своїм призначенням і розташуванням виконує багато інших функцій, в тому числі рекреаційні, водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, забезпечує потреби суспільства в лісових ресурсах.

Сучасні екологічні проблеми лісів мають не просто загальнодержавний, а й глобальний характер. А тому вирішення екологічних проблем зелених насаджень нашої держави стає дедалі актуальнішим, як у міжнародних відносинах, так і в економічному та науково-технічному співробітництві.

З екологічної точки зору, сьогоднішня ситуація в Україні та Світі є дуже небезпечною. Але, водночас, і закономірною, оскільки ринкові перетворення, структуризація економіки і господарських зв'язків збільшують негативні антропогенні навантаження на навколишнє природне середовище на початковому етапі їх проведення. На це впливають різні групи чинників, а саме: політичні, соціально-економічні, організаційні, техніко-технологічні тощо. Тому, Україна повинна рухатися шляхом гармонізації національного природоохоронного законодавства, вимог і стандартів екологічної безпеки господарської діяльності із західноєвропейськими нормами та адаптації до європейського екологічного простору. Екологічний стан навколишнього середовища, рівень і характер природокористування та природоохоронних заходів, еколого-безпечність технологій мають повною мірою узгоджуватися із світовими стандартами.

За даними Державного агентства лісових ресурсів України загальна площа лісового фонду нашої держави становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Загалом, 15,9% площі України вкриті лісами. Цей показник зростає: за 50 років площа лісів зросла на 21%, майже втричі зріс запас деревини - його оцінюють в межах 2102 млн кубометрів. Але цього недостатньо. За показником лісистості території, Україна належить до малолісних країн Європи. У багатьох країнах світу цей показник значно вищий. Так, за даними ФАО (Food and Agriculture Organization, FAO), у Фінляндії лісистість складає 58,9%, у Швеції – 67,7%, в Німеччині - 29%, у Франції – 28,7%, в Італії – 21,2%, в Канаді – 26,6%, у США – 32,7%, в Росії – 50,5% (Рис. 1).

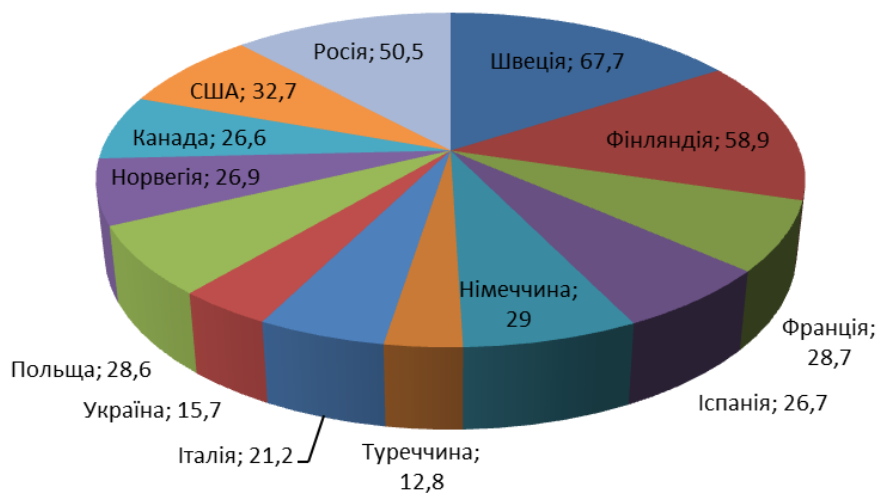

Рисунок 1. Лісистість деяких країн Світу (у %).

Територія України вкрита лісами дуже не рівномірно (Рис. 2). За даними Державного агентства лісових ресурсів України вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість у різних

природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, за якого ліси найпозитивніше впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, пом'якшують наслідки ерозійних процесів, а також забезпечується одержання більшої кількості деревини. За європейськими рекомендаціями показник лісистості держави повинен становити більше 20 %, це означає, що для України необхідно ще приблизно 2 мільйони гектарів нових лісів.

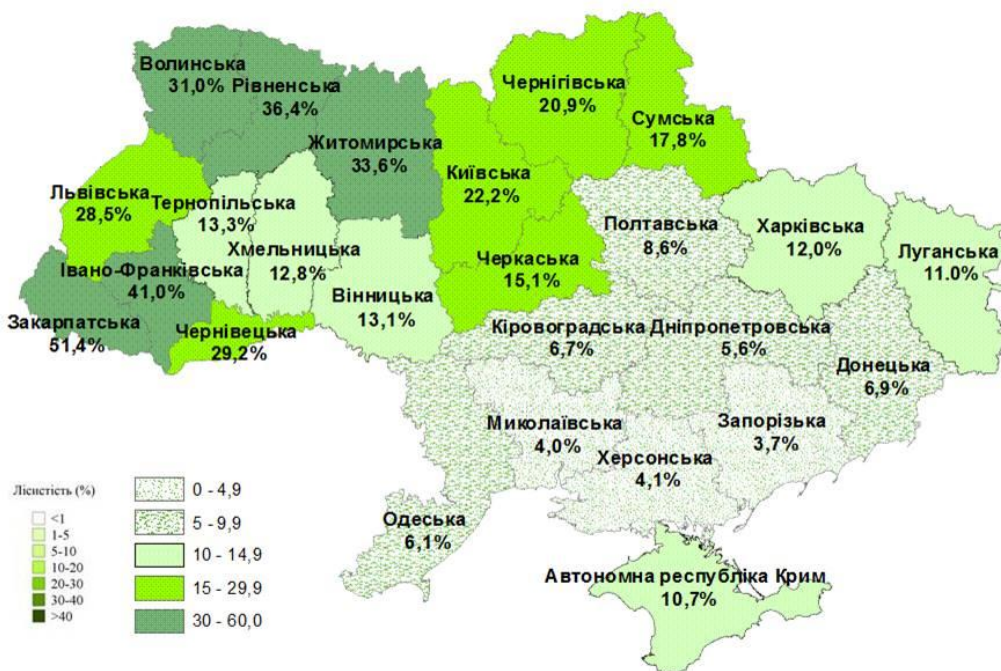

Рисунок 2. Лісистість України у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Активне знеліснення та деградація лісового фонду в Україні розпочалось у 30-х роках XVIII століття, у зв'язку з потребами військової сфери та будівництва. І з того часу вирубка дерев в країні здається не припинялась. Україна почала експортувати деревину у великій кількості, відтак, заробляти почали і браконьєри: у 2015 році лісовою охороною виявлено 6 565 випадків незаконних рубок. Поряд із зменшенням площ лісового фонду основними наслідками такого недбалого ставлення до лісів нашої держави можуть бути: зниження стабільності і стійкості лісових екосистем, зменшення біорізноманіття, зменшення рекреаційної привабливості та загальне погіршення екологічного балансу територій лісового фонду України, тощо. Тому, поряд з збалансованим використанням природних ресурсів основною метою Концепції збереження біологічного різноманіття України є збереження, покращання стану та відновлення природних і порушених екосистем, середовищ існування окремих видів та компонентів ландшафтів.

За вектором безпеки одним із пріоритетів Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020» є Програма збереження навколишнього природного середовища. Тому актуальним постає питання збереження лісового фонду держави.

З метою охорони, відтворення та раціонального використання лісових екосистем в умовах посилення антропогенного впливу необхідно:

- забезпечити максимально можливе збереження прируслових лісів, старолітніх природних угруповань і насаджень та лісів, які виконують переважно екологічні функції;
- здійснити заходи, спрямовані на відновлення лісів у місцях їх природного зростання і заліснення нових територій;
- вжити заходів щодо раціонального використання лісових ресурсів з урахуванням збереження їх флори і фауни, зокрема генофонду мисливських видів;
- створити умови для забезпечення природної різноманітності вікової структури і видового складу лісів, збереження генофонду лісових порід;
- оптимізувати рекреаційне навантаження на лісові масиви;
- впровадити державну систему моніторингу лісових екосистем із врахуванням потреб збереження біологічного різноманіття;
- розробити і вжити заходів щодо оздоровлення і збереження лісів, які входять до складу зелених зон міст та інших населених пунктів;
- сприяти збереженню на окремих ділянках лісу дуплистих дерев та перегнених стовбурів, які відіграють важливу екологічну роль як середовища існування певних груп біологічних видів.

У серпні 2017 року Державне агентство лісових ресурсів України винесло на громадське обговорення проект Стратегії сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. Проект Стратегії містить загальні положення, охарактеризує сучасний стан лісового та мисливського господарства, визначає ключові проблеми, мету, стратегічні цілі та принципи реформування, пріоритетні напрями досягнення цілей, інструменти реалізації, фінансове забезпечення,

очікувані результати, моніторинг та оцінку ефективності впровадження. Одними із основних цілей Стратегії є удосконалення нормативної бази та системи державного управління, а також збільшення лісистості території шляхом розширення робіт з лісорозведення, в тому числі за рахунок земель запасу та самозалісених земель, нарощування ресурсного й екологічного потенціалу лісів.

Нераціональне природокористування, надмірне забруднення навколишнього природного середовища, особливо вод, земель та атмосферного повітря призвело до різкого загострення екологічних проблем в Україні. Тому виконання Стратегії сталого розвитку дало б змогу удосконалити законодавство з питань лісового господарства, оптимізувати систему моніторингу стану лісів, запровадити нові природозберігаючі технології проведення лісозаготівель, поліпшити якісний стан лісів, покращити їх продуктивність, що в свою чергу призвело б до збільшення показників лісистості території України.

Метою нашого дослідження є аналіз теоретичних засад формування і розвитку лісового фонду Прикарпаття в контексті сталого лісокористування.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішувалися такі завдання:

-Дослідити основні чинники загострення екологічних проблем на Прикарпатті;

-Визначити основні напрями діяльності, спрямовані на охорону лісів Прикарпаття;

-Розробити рекомендації, щодо заходів забезпечення підвищення продуктивності лісового фонду Прикарпаття.

З традиційних загальнонаукових методів застосовувалися: аналіз і синтез (дослідження антропогенного впливу на стан лісів); порівняння та аналогія; узагальнення та абстрагування; управління проектами (планування і здійснення заходів щодо покращення стану лісового фонду Прикарпаття).

Івано-Франківщина – одна із чотирьох областей Карпат, у якій збереглися великі площі екологічно цінних лісів. Це і унікальні залишки пралісів – природних лісів, що існують і розвиваються без втручання людини. Це і старовікові ліси, що існують в умовах найменшого людського втручання. А ще, збереглися захисні ліси, які оберігають область від руйнівних стихійних лих: зсувів ґрунту, селевих потоків, паводків у дощові періоди, зневоднення у суху літню пору. Саме там, у горах, куди важко добратися людям, поки що царює дика природа, оберігаючи від знищення сталі природні та близькі до природних ліси. Там формуються водні ресурси: витoki гірських річок і річечок, струмків і водотоків. Там є джерело унікального гірського повітря, середовище існування величезної кількості рідкісних рослин і тварин. І вони, як і ми, люди, мають повне право на свій життєвий простір. Чимало цих лісів перебувають під захистом національних природних парків області: Карпатського, Верховинського та «Гуцульщини». Загальна площа цих парків – 94,6 тис га. Однак так сталося, що значні площі особливо цінних лісів, від збереження яких залежить екологічна безпека регіону, його природна та рекреаційно-туристична привабливість, залишилися поза межами парків, в їх околицях. У 2014-2015 роках експерти провели ідентифікацію цих прилеглих з парками лісів. Це відбувалося в рамках проекту «Збереження карпатських пралісів», який впроваджує Українське товариство охорони птахів за участі та фінансової підтримки Франкфуртського зоологічного товариства. Експерти виявили ці особливо цінні для збереження ліси на лісгосподарських територіях, що межують з нацпарками, на загальній площі 2,6 тис га пралісів та старовікових лісів та 18,8 тис га – захисних лісів. Загалом до 90 % цих лісів зосереджені на верхніх схилах гір, на висоті 1100 метрів. Здебільшого це важкодоступні для лісового господарювання місця, і саме тому ліси тут збереглися. Якщо у минулому ці ліси були надійно захищені від вирубування самими горами, їх недоступністю, то у теперішній час, завдяки інтенсивному техногенному розвитку суспільства, вони вже доступні для рубок. Таким чином, створивши перспективу для подальшого кроку у сталому розвитку, а саме – розвитку сільського зеленого туризму, еко-маркетингу та соціально-економічного розвитку територій навколо.

Відповідно до лісового законодавства, охорона лісів - це комплекс заходів, спрямованих на їх збереження від знищення, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб, а також раціональне використання.

Для Прикарпаття актуальна проблема висихання лісів, їх вирубування. Над Карпатами почастишали кислотні дощі, що призводить до висихання лісів, різкого погіршення якості ґрунтів. Зменшується водорегуляційна роль лісів, почастишали зсуви ґрунту, карстові утворення, повені, інші руйнівні явища. Майбутнє Карпат потребує об'єднання інтелектуальних, матеріальних та фінансових зусиль як державних інституцій, так і органів місцевого самоврядування різних країн Європи, спрямованих на порятунок Карпатських гір. Гарантії, що породжені над Карпатами хмари не випадуть кислотними дощами десь у Франції, Італії, Бельгії - немає. Проблеми України – екологічні, фінансові, соціальні – це не лише суто українські проблеми, вони є проблемами Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Сербії, Чехії та Австрії. Ще одна екологічна проблема - масове "облісіння" гір і лісів внаслідок вирубки лісів.

У Прикарпатті необхідно заборонити суцільні рубки лісу, а санітарні рубки застосовувати тільки для усунення наслідків стихійних природних явищ, техногенних та інших шкідливих впливів.

Наслідками масових рубок є не тільки повені та селі. Лісові насадження є запорукою водного балансу в регіоні. Останніми роками в Прикарпатті частими стали засухи, які чергуються з паводками. До наслідків масових вирубок відносять і висихання колодязів. А ліс - це основа, запорука того, що тут буде чисте повітря, вода в достатній кількості... Зникне ліс - зникнуть рекреаційні ресурси. Тобто, Україна не матиме майбутнього.